

Suomalaisesta siirtoasutuksesta Viron pohjoisrannikolla ja Hiidenmaalla

Kahden äskeisen tutkimuksen johdosta

On yleisesti tunnettua, että Viron pohjoisrannikon murteet Itä-Harjumaalla ja Virumaalla Jöelähtmästä Vaivaraan asti ovat ilmeisesti suomalaisperäisiä, vrt. esim. Eesti Keel -lehdessä 1932 julkaistuja Saaresten murrekarttoja ja selityksiä s. 30—31 ja 36. Yhtä yleinen on olettaus, että nämä suomalaisia piirteitä sisältävät viron

murteet eivät ole aitovirolaista alkuperää, vaan viittaavat suorastaan Suomesta Viron pohjoisrannikolle tapahtuneeseen muuttoliikkeeseen. Suomen murteiden vaikutuksen alaisena on ollut tuon kielialueen läntinen osa (erityisesti Kuusalu, Haljala ja Viru-Nigula), kun taas Lüganusen, Jõhvin sekä Länsi- ja Keski-Vaivaran alueelle on

luonteenomaista vanha »vatjalaisperäinen» Alutagusen murre ja Itä-Vaivaran (Kudrukylän ym.) kieli on suoranaudessa yhteydessä Länsi-Inkerin murteisiin. Näitä seikkoja on yleiskatsauksellisesti käsitelty mm. M. Toomse tutkimuksessaan Itä-Vaivaran murteesta (Akad. Emakeele Seltsi Toimetised XXXIV 1938, s. 5), jossa on yksityiskohtaisesti selvitetty tuon itäisimmän Viron rannikkomurteen luonne ja perusolemus. Suoranaisen laajemman Suomen puolelta tapahtuneen muuttoliikkeen jälkiä on siis kielellisten aineiden pohjalta lähtien syytä etsiä Itä-Harjumaalta ja Länsi-Virumaalta (Haljalan, Viru-Nigulan, Kuusalun ja — lisättäköön Toomsen luetteloon — Jöelähtmen alueelta). Mutta tämän muuttoliikkeen historiallinen puoli on valitettavasti ollut näihin asti tutkimatta, samoin kuin ovat olleet selvittämättä muuttoliikkeen tutkimisen kannalta erittäin tärkeät samaisen alueen paikannimet. Viron ruotsalaisuuden tutkimisen merkeissä on Ruotsissa vuonna 1951 ilmestynyt kaksi laajaa, Harju-Virun rannikolle tapahtuneen suomalaisen muuttoliikkeen historian kannalta erittäin mielenkiintoista ja arvokasta tutkimusta, nimittäin Tallinnan entisen kaupungin-arkiston hoitajan, nykyään Hampurissa professorina toimivan PAUL JOHANSENIN teos *Nordische Mission, Revels Gründung und die Schwedensiedlung in Estland*¹ (405 s., jäljempänä käytetty lyhennystä J.) sekä Tarton yliopiston entisen professorin PER WIESELGRENIN tutkimus *Ortnamn och bebyggelse i Estlands forna och hittillsvarande svenskbygder* (Ostharrien med Nargö, 383 s.).² Edellisessä on pääpaino historian, jälkimmäisessä paikannimien tutkimisessä, mutta etsiesään ruotsalaisuuden jälkiä Viron pohjoisrannikolta kummankin tutkijan on ollut pakko poiketa tarkastelemaan myös tutkimusalueellaan esiintyviä suomalaisuuden ja suomalaisten paikannimien jälkiä.

Silmäilemme ensiksi, mitä Johansenilla

on sanottavana Viron pohjoisrannikolle Suomesta käsin tapahtuneesta muuttoliikkeestä. Tässä yhteydessä ei ole valitettavasti mahdollista pysähtyä tarkastelemaan teoksen pääkohtia, vaikka ne sen ansaitsivat. Teoksen laajempi jälkiosa on omistettu virolais-ruotsalaisen siirtokunnan synnylle ja kehitykselle koko Viron alueella Länsi-Virumaan rannikolta Saarenmaalle Ruhnuun ja Sörveen saakka ja sen alkuosa Viron historian tutkimuksen kannalta niin keskeiselle ja mielenkiintoiselle uudisprobleemille kuin Virossa 11. ja 12. vuosisadalla tapahtuneelle kristinuskon levittämismiselle ennen tanskalaisten ja ritarijärjestön suorittamaa Viron valloitusta. Seuraten rinnan Tallinnan sekä Gotlannin ja Novgorodin historiaa tekijä olettaa, että kristinusko on saanut jalansijaa Tallinnassa ja sen lähimässä ympäristössä (vrt. mm. Sahan vanhaa kappelia) jo 11. vuosisadan jälkipuoliskolla ja juuri muinaisessa Tallinnassa eläneen skandinaavisen (erityisesti Gotlannin) kauppasiirtokunnan ja sen kirkon vaikutuksesta; tämä kirkko oli nykyisen Olevisten seurakunnan edeltäjä, luultavasti samaniminenkin. Tässä yhteydessä joutuvat käsittelemään myös virolaiset kansanperinteet Olevista, Sulevista ja Kalevistä eli siis Viron folkloren keskeisimmät probleemit. Esitys on läpi koko teoksen jännittävää ja vilisee rohkeita, joskus liiankin rohkeita olettamuksia ja niukkasaisten vanhojen asiakirjojen tulkintoja. Mutta myöntää täytyy, että teos on paikoin kerrassaan mukaansatempaava ja että sen mielikuvituksellisetkin näkemykset jättävät vaikutelman, että ne eivät ole pelkkiä fantastisia näkyjä, vaan että niiden takana on objektiivisesti ajatteleva ja arvosteleva tutkija. Sekin osa tätä teosta, mikä myöhemmän tutkimuksen valossa voi osoittautua tuulentuvaksi, on silti hyvin täyttänyt tarkoituksensa: näköalojensa avaruuden ja historiallisten kuviensa elävyyden ansiosta

¹ Suomessa tätä arvokasta tutkimusta on esitelty tähän mennessä ainakin Hist. Aikakausk. 1952 s. 144— ja Hist. Tidskrift för Finl. 1952 s. 152—.

² Ks. siitä enemmän Vir. 1952 s. 60.

se on ajatuksia herättävä ja saattaa toiset saman alan tutkijat uudelleen punnitsemaan hänen esittämiänsä argumentteja.

Johansenin teoksen väljäläisyydestä on osoituksena sekin, että se ulottuu sivuamaan myös suomalaisen siirtokunnan vaiheita Viron pohjoisrannikolla. Toisinaan tämä kysymys on kuitenkin ollut kirjoittajalle, puhdasveriselle historian tutkijalle, verraten etäisen, ja kielitieteellisen koulutuksen puuttuessa hänellä myös on ollut suhteellisesti vähemmän edellytyksiä tätä puolta onnistuneesti seurata. Mutta tämänkin kysymyksen selvittelyssä J:illa on runsaasti ansioita. Käsitellessään 1200-luvun alkupuolelta lähtien (erityisesti 1400-luvulla) Suomen rannikolta, varsinkin Porvoon seudulta, Tallinnaan ja Viron pohjoisrannikolle suuntautunutta ruotsalaista muuttoliikettä J. ei tietenkään voi sivuuttaa suomalaisten samanaikaista muuttoa Viroon, varsinkin kun se suuntautui merkittävästi samoille seuduille kuin ruotsalaisten ja kun suomalaisia esiintyi ruotsalaisten — ja tietenkin myös maan alkuasukkaiden virolaisten — kanssa sekaisin. Näitä muuttoliikkeitä tutkittaessa ei riitä ainoastaan kaikkien niiden tapausten toteaminen asiakirjoista, joissa on selvästi mainittu suomalaisista tai ruotsalaisista ja heidän Suomen etelärannikolla sijainneista lähtöpaikoistaan. Erittäin tarkoin on pidettävä mielessä ruotsalaisen tai suomalaisen siirtolaisalueen asujainten nimet sekä virolainen paikannimistö ja eriteltävä ja tulkittava niitä kielliseltä kannalta. Siihen tarvitaan hyvää kielellistä vaistoa ja tietystä määrin koulutustakin. J. on joutunut jo aiemminkin työskentelemään virolais-suomalaisen kielitieteen parissa, esim. julkaistessaan Wanradt-Koellin v:n 1535 katekismuksen katkelmia, edelleen Tallinnan kaupunginarkiston julkaisujen luetteloissa ja kommentaareissa, mutta etenkin merkityksellisimmän teoksensa *Die Estlandliste des Liber Census Daniae* (v. 1933) paikannimiä selvittäessään ym., joten tämänlaatuaisia kokemuksia häneltä ei puutu. Tekijä itsekinä ei pidä antamia nimen selityksiä

vielä lopullisina, vaan esittää ne varovasti provisorisina, vrt. s. 146. Nimien tulkintavaikkeuksien kannalta vrt. myös esim. sivuja 27, 28, 158.

Suomalaisista J. sanoo: »Rinnan ruotsalaisten muuttoliikkeen kanssa tapahtuu yhtämittaista suomalaisten siirtymistä Tallinnaan ja Viron itä rannikolle, parhaastaan Viipurista», minkä sanotaan alkaneen ruotsalaisten muuttoliikettä myöhemmin, ehkä vuoden 1397 paikkeilla Pranglissa, ja jatkuneen pitempään, aina kauas 1600-luvulle, jopa sitäkin myöhempään, minkä seurauksena rannikomurteessakin on vahvasti suomen kielen vaikutusta (s. 122). Suomalaisen ja ruotsalaisen asutusaineksen välillä ei ole, hän syystä myöntää, aina helppo tehdä eroa, koska siirtolaiset tulivat samalta suunnalta (s. 158).

Suomalaiskysymys nousee Virossa esille historian valossa jo v. 1215, jolloin suomalainen lähetyssaarnaaja Pietari Kaikkivalta (Petrus Kaike-, Kakewalde) toimii Theoderichin apulaisena (J. s. 97). Yksityisiä enemmän tai vähemmän varmoja suomalaisia sanojakin esiintyy seuraavina vuosisatoina Tallinnan arkistoaineksesta, kuten (s. 25) Tallinnassa *Poyke* (v. 1544), haukkumanimenä käytetty *finnepoicken* (v. 1588), haukkumasana *Tohisapas*, joka voi olla virolaisperäinenkin, (s. 55) *kesent*, ehkä suomen *kesanto*, (s. 189) »*osse-mans*» =vir. *osamees* tai suom. *osamies*. Tämähän osoittaa suomalaisia näillä seuduilla liikkuneen. Suomen vaikutusta tai yhteyttä muuttoliikkeeseen allekirjoittanut näkee vielä Johansenin tanskalaisten valloitusta vanhempana pitämässä ikivanhassa Saagen (Sahan) kappelin nimessä, jonka virolaisperäinen nimi piilee Tallinnan lähellä olevan nykyisen *Saha(n)* kylän nimessä. Viimeksi mainittu on allekirjoittaneen mielestä samastettavissa suomen *saha*-sanän kanssa, joka puolestaan (suomessa pohjoisgermaanisena lainana) tuskin on milloinkaan ollut viroon kielessä tuttu. Myös Johansen (vrt. s. 78, 79) pitää Tallinnan (Rävalan) talonpoikain kaupankäyntiä juuri nimenomaan

Itä-Suomen kanssa ikivanhana ja suomalaisia sekä karjalaisia kaupungin liikututtavina jopa muinaiselta itsenäisyyden ajalta saakka.

Konkreettisempia ja ajallisestikin määriteltävämpiä ovat sellaiset tapaukset, jolloin asiakirjoissa on suoraan nimitetty jotakuta suomalaiseksi tai karjalaiseksi (itäsuomalaiseksi) tai jolloin jonkun henkilön nimi tai hänen asuinpaikkansa nimi antaa vihjeen hänen suomalaisesta alkuperästään. Ja sellaisia tapauksia on Pohjois-Viron rannikolla runsaasti. Vuoden 1602 ruton jälkeän arvioidaan Suomesta siirtyneiden, siis varmaankin suomalaisten ja ruotsalaisten sikäläinen yhteismäärä 20 %:ksi, mutta jo varhemmin on Uudenmaan rannikolta nimenomaan Tallinnaan muuttaminen ollut niin runsasta, että esim. v. 1551—58 paikallisten viranomaisten on ollut kiinnitettävä estelevää huomiotaan Uudeltamaalta, Porvoon ympäristöstä ynnä muualta tapahtuneeseen muuttoon (J. s. 123). Yksistään Uudeltamaalta lähtöisin olleiden Tallinnan asukkaiden luvun on 1500-luvulla ehkä liioitellen arvioitu nousseen 11 %:iin (J. s. 186). Uudenmaan merkitys asutusliikkeen lähtökohtana ilmenee siinäkin, kuten Johansen aivan oikein viittaa, että *Nieländer* (= *Nyländer* 'uusmaalainen') on tuohon aikaan ja myöhemminkin laaja-alainen sukunimi Virossa. Sen vuoksi vanhan Tallinnan asujaimistoa silmällessään tapaa usein suomalaisia, esim. v. 1333—1336 mainitaan Tallinnassa *Leyno* (J. s. 77), v. 1438 suomalainen talonpoika *Meluche van Terwajoki* (= *Terijoki?*), jonka veli on ollut Tallinnan asukas, kylläkin jo saksalaisnimisenä; Kalamajan esikaupungin asukkaat ovat enimmäkseen olleet suomalaisia (*Wieborgschen* = viipurilaisia) tai ruotsalaisia (s. 129, 130). Eräissä Lyypekkiin saapuneessa tallinnalaisessa laivassa mainitaan vuosina 1492—96 suomalaisia *Hans Surenpe* (Turusta), *Oleff Sesenkar* (= Seitsenkari, ilmeisesti Seiskarilta), *Hans Vynne* (= finne) (s. 129), 1300- ja 1400-luvulla Tallinnan suomalaisista mainitaan niminäytteinä (s.

187) sellaisia kuin *Oleff Setti*, *Jonas Pappe*, *Lasse Raeze*, *Andreas Taveste*, *Oloff Kurke* (= Kurki), *Oleff Sallenpanne* (?) ym. Paljon myöhemmin, v. 1730, mainitaan Tallinnassa eräs 75-vuotias »suomalaisen talonpojan vaimo» (s. 191) jne. Erityisesti Johansen kiinnittää huomiota Tallinnan ja Suomen Karjalan suhteisiin, vrt. esim. Vehkalahdelle ja Virolahdelle jo ennen vuotta 1262 vallinneita suhteita, Koivostolle v:lta 1259 (s. 78), nimien *Karielen*, *Kargeleyn* jne. esiintymistä Tallinnassa 1400- ja 1500-luvulla (esim. s. 79), tietoa viipurilaisesta *Andres Osze*-nimisestä talonpojasta Piritalla v:lta 1522. *Osa* on tohtori P. Virtarannan tiedonannon mukaan vieläkin viipurilainen sukunimi. »*Bona Karelorum*» (= karjalaisten omaisuudet), nimi *Karelus* ja (alaksakalaisittain) *Krele* vanhassa Tallinnassa (s. 78), tieto erään tallinnalaisen kivenhakkaajan suomalaisesta vaimosta v:lta 1418 (s. 208) jne. ovat mainitsemisen arvoisia lisätietoja. Tallinnan suomalaiset muut eivät tietenkään kaikki tulleet suoraan Suomesta, vaan osa heistä oli peräisin Viron rannikkokylistä, joissa oli laajalti suomalaista asutusta.

Tarkastelemme lyhyesti myös maaseutu-asutusta. Nimien analysoinnin perusteella Johansenilla on, idästä päin aloittaaksemme, tietoja suomalaisista Viru-Nigulasta ja Haljalasta, esim. v. 1556 Mahun lähistöltä *Mats Penden* (J. tulkitsee sen tosin ruotsalaisperäiseksi *Bentiksi*, mutta kysymyksessä saattaa olla *Pentinen* tai *Penttinen*), v. 1582 Mahussa *Karrilin Thomas* ja 1591 Lahepäässä *Kariälaise Hanto* (ss. 150—151), Letipäässä on pidetty suomalaisina sellaisia kuin *Hinrick Mickelpoi* ja *Bartelt Peterenpoi* v. 1558, edelleen vrt. samasta paikasta v. 1591 *Petter Jörenpoika*, *Moder Matti* ja muita suomalais tuntuisia nimiä, v. 1686 *Tanska*, *Ehro* (= *Eero*, *Erik*), *Some Erich* y.m. (s. 151). Allekirjoittaneen arvelun mukaan on suomalaisperäisten nimien joukkoon laskettava vielä v:lta 1586 peräisin olevat palmsilaiset paikannimet *Nemente* (= ? suom. *niementö*, *niemenne*), nykyään *Neeme*, ja *Ercke*,

Erge (= Erkki) (s. 152); Vösulta on v:lta 1537 todettu *Hinrich Hemmelen* (= *Hämäläinen*, s. 153), v:lta 1398 »villa *Laxen*», 1402 *Laxe*, 1586 *Lachse* voi olla vanhan murreasan mukaisesti suomen *laksi* = *lahti* (ei tarvitse olla ruotsin kielen kautta saatu, kuten Johansen arvelee, s. 154); Sagudin *Naturin* v:lta 1464 (nykyään *Naturin*) voi allekirjoittaneen mielestä olla asetettavissa yhteyteen suomalaisen murreasan *naturin* kanssa, ja suomalaisperäiseltä vaikuttaa myös *Betengesaar* (kenties luettavissa = *petäjänsaari*, vrt. niitä s. 155).

Kuusaluissa on suomalainen vaikutus huomattavasti voimakkaampi, sillä »täällä ja Pranglin saarella suomalainen vaikutus on ollut vahvimmillaan» (J. s. 157, 158). Nimistön perusteella sen voisi esim. todeta esimerkeistä (s. 159—161) *Hecko* v:lta 1694 Viinistusta (joskin sitä tuskin voi yhdistää suomen *Heikkiin*, kuten Johansen arvelee), 1630 Pärjäpäältä *Bentel Jakob* (vrt. *Penttilä*); J. sen sijaan esittää vertailukohdaksi miehen nimen *Bentl*, *Lasze Henne*, *Kaffere Syb* (*Sipi* = *Sifrid*), *Eschkell* (= *Esko*), Tapurlasta v. 1586 *Maddi Maum* (arvatenkin = *Mauno*, *Magnus*), paikannimi v:lta 1689 *Nasgalli* (allekirjoittaneen mielestä = suomen *naskali*), Jumindasta v. 1586 *Wanna Maum*, myöhemmin *ibid. Sibi Simonpoick*, Tammistu v. 1539 *Hinrich Terua* (Johanseninkin mukaan suomalainen), 1637 Leesillä *Siffri Mickelpoick* (samoin pidetty suomalaisena) ja 1550 Salmistussa *Killian* (vrt. Suomessa tavallisiin *nen*-loppuisiin sukunimiin, kuten *Kiljunen* jne.; Johansen selittää epäröiden ruotsalaiseksi), v:lta 1554 samasta paikasta »*Olle Horken*, syntyyään suomalainen» jne. Suomalaisen asutuksen olemassaolo on siis ilmeinen.

Jöelähtimestä on samoin toteamuksia suomalaisista nimistä, vrt. Kaberneemen *Oloff Kiddenpoick* v:lta 1537 (epäselvä, mutta loppu viittaa suomalaiseen patronymikoniin, J. s. 163), Ihasalun *Keickala Thomas* (nyk. *Kegala*, verrattu suom. nimeen *Käikälä* s. 165) jne., Neemen kylästä, jossa on ollut »enemmän suomalaisia», esim. suomalais-

tettu paikannimi 1567 *Swnnonemj*, 1574 *Sunaniemi* (s. 165, vrt. suomen loppuheitontonta *niemi*-sanaa), ehkä myös 1694 *Nickolas Nieles* (vrt. suom. murt. *Niiles* = *Nils*, allekirjoittaneen olettamuksen mukaan). Edelleen on suomalaisuuden jälkiä Tallinnan lähempänä sijaitsevassa Ruotsin-Kal(l)averessa (s. 167 esitettyssä nimistössä, mutta onko *Jacob Rennepoick* v. 1524 ollut suomalainen, kuten Johansen nimen perusteella varovasti olettaa, ei ole selvää), ja Maa-Kal(l)averessa oletetaan 1600-luvulta olleen »voimakasta suomalaista osuutta» (s. 167). R.-Kallaveressa viittaavat vielä v. 1693 suomalaisiin sellaiset *n*-päätteiset talonnimet kuin *Harrakan*, *Otzan*, *Kurran*, *Hallin* ym. (s. 167). Randveren suhteen huomataan, että v. 1496—1507 siellä »osa talonpojista oli luultavasti suomalaisia», vaikka nimet siellä ovatkin useimmiten virolaisia (s. 170). Saako *Meckemes*-nimen alkuosan olettaa olevan suomen sanan *miekka* tai *mekko*, kuten J. tekee, on epävarmaa; sitä vastoin lienee syytä nähdä suomalaisuutta sellaisissa sikäläisissä nimissä kuin v. 1693 esiintyvässä talonnimessä *Vinni*¹ (vrt. ruots. *finne*) sekä nimissä *Meggi Olli*, *Killo* ja (allekirjoittaneen arvelun mukaan) myös v. 1536 esiintyvässä randvereläisessä nimessä *Mattis Kuszke* (joka tuskin on ollut *Kuusik*, kuten J. olettaa, vaan voisi olla suom. *kuski*) sekä v. 1548 *Hans Pimj* (vrt. itäsuom. murt. *pimia*; näiden kaikkien suhteen ks. J. s. 171). Myös Jöelähtmen vanhassa *Turisnäsissä* (nykyisen Tammneemen ja Leppneemen ympäristö) v. 1498 esiintyvän nimen *Kalsse Koup* (vrt. joko vir. *kalts* tai suom. *kalsea* s. 173, mikä rinnastus ei ole ollenkaan varma) on empien oletettu olevan suomalaista perua. Pikemminkin voisi allekirjoittaneen mielestä samassa paikassa v. 1693 esiintyvää nimeä *Hyllo Matt* (vrt. suom. *hillo?*) pitää alkuperältään suomalaisena (s. 173). Viimsin seuduilta on varmempia tietoja suomalaisesta asutuksesta: Haabneemessä v. 1526 »*Peter Kytho*, viipurilainen», v. 1543 *Peter Terkuken* (J. vertaa sitä hyvin rohkeasti suomen sanaan *teeri-*

¹ Jos se ei ole yhteydessä eri alkuperää olevan virumaalaisen *Vinni* (< *Vitni?*) -nimen kanssa.

kukko), v. 1586 *Matz* ja *Hans Puick* (J. arvelee suomalaisiksi), v. 1589 *Peckh* (= suom. *Pekka*), allekirjoittaneen mielestä myös paikannimessä *Rihe* v. 1589 (vrt. suom. *riihi*) ilmenee suomalainen alkuperä (s. 180). Sikäläiset asukkaat olivat tuohon aikaan »ylivoimaisesti virolaisia ja suomalaisia» (ruotsalaisten ohella). Johansenin oletuksen mukaan ovat Rohuncemen asukkaat jo v. 1589 »pääasiassa virolaisia», mutta allekirjoittaneen mielestä saattaa sielläkin usein vielä silloin olla kysymys suomalaisuudesta, esim. sellaisissa nimissä kuin *Pente* (suom. *Pentti*), ? *Tohatta*, *Anthe Tönno* (vrt. suom. *Antti*, vir. *Andres*) (s. 182). Samoin lienee joitakin jälkiä suomalaisista ehkä myös Püünsissä, missä tapaamme esim. 1542 nimen *Oleff Mathipoyk* (jota myös J. pitää joko suomalaisena tai ruotsalaisena), v. 1689 *Anthe Thomas*, *Kupi Jürgen* (vrt. suom. *kuppi?*), v. 1726 *Heicke Jahn* (vrt. suom. *Heikki*) ym. (s. 182—183). Samoin Miidurannassa v. 1589 esiintyvät nimet *Pent* ja *Eszken* (vrt. suom. *Pentti*, *Esko*) voisivat viitata suomalaisiin, vaikka voi olla myös kysymys virolaisten suomalais-skandinaviselta taholta lainaamista nimistä (s. 184).

Pranglin saaren asutus on v. 1578 (B. Russowin tietämän mukaan) ollut ruotsin- ja suomenkielistä ja saarella sijainnut Laurentiuksen kappeli on ollut kansan perimätiedon mukaan suomalaisten kalastajien rakentama (J. s. 174). Suomalainen asutus kuvastuu tietenkin myös sikäläisissä nimissä, vrt. v. 1533 *Andres Heykar* (saattaa olla suom. *haikari*, *haikara*, kuten J. olettaa, mutta myöhemmin hän Wieselgrenin tiedonannon mukaan on pitänyt tätä nimi-muotoa väärin luettuna), v. 1580 *Matz Pilten* (? vrt. suom. *piltti*, s. 175). Mielenkiintoiselta näyttää allekirjoittaneen mielestä erityisesti nimi *Matz Luberdä*, joka on luultavasti sama kuin *luperdaja* (vrt. Wiedemannilla vir. *loperdama* ja *luperdama*, johon myös Wieselgren on nimikirjassaan kiinnittänyt huomiota) ja jonka *b* osoittaa, että Pranglin saarella on 1500-luvulla viron *k*, *t*, *p* äännetty suomalaisittain.

Myöskään *Aignan* (*Aegnan*) saaren nimeä, jonka J. (s. 198) yhdistää Viron ruotsin sanaan *aik*, *eik* 'hevonen', ei voi — jos yhtyy Johanseniin — selittää muuten kuin suomen *k:n* avulla sekä ottaen avuksi suomen geneetiivin *n:n* ja lähtien alkumuodosta *Eikinsaari* (vrt. v. 1683 *Eikisaari*, 1724 *Eignesar* s. 198) — muutoin viron nykyisen muodon *n* jää selittämättä. Silläkin seudulla suomalaisilla siis on joskus ollut tekemistä. Pirtallakin tavattavissa nimissä on suomalaisten jälkiä: *Peter Pirrin*, *Peter Pirrien* v. 1465 ja 1522 Tallinnassa (myös J. yhdistää *Birgitan* suom. nimeen), v. 1540 *Peter Tire* (verrattu suom. linnunnimeen *tiira*, vir. *tiir*), v. 1547 *Olle Terwe* (J:n oletuksen mukaan suomalainen), v. 1589 *Merripil* (mikäli se on yhteydessä suom. *merenpila* 'haaksirikkoinen' [?!] sanan kanssa, niin kuin J. rohkeasti olettaa), *Pickh Ollo* (pidetty suomalaisena), *Laybardt* (selitetty suom. sanaksi *laajaparta*, mutta voi olla myös murteellista viroa *lai+pard* 'laaja parta'), *Tule Laickh* (J. selittää sen suom. sanaksi *tulenleyhkö*, mutta pikemminkin se on yhteydessä suom. murreosan *tulenlaikko* 'tulenliekki' kanssa). Naissaaren asutus on vielä 1600-luvulla ollut virolais-ruotsalais-suomalaisista seka-asutusta (s. 196), vrt. sikäläistä selvästi suomalaisperäistä nimeä *Marten Pohela* (= *Pohjola* t. *Pohjala*, s. 195).

Edelleen Tallinnasta länteen sijaitsevilla alueilla on ruotsalaisen asutuksen rinnalla paikoin ollut vähemmässä määrin myös suomalaisia: Keilassa v. 1530—36 »*Laurens Viipurista*», v. 1582 *Sib* (= *Sifrid*) *Jan* (saattaa olla suom. nimi *Sipi*, s. 200), Kloogalla *Bertold Mense* ja hänen isänsä *Andreas Menszen* 1400-luvulla (s. 201; J. yhdistää tämän *Mensze*-nimen suom. paikannimeen *Mäntsälä*, jolloin olisi luonnollisempaa pitää perhettä suomenkielisenä), Keilan kauppalassa (s. 203) v. 1493—98 *Michel Hemelen* (= *Hämäläinen*), Harju-Madisen pitäjässä 1500- (tai 1600-) luvulla asunut *Jacola Mattzs* (= suom. *Jaakkola*, s. 209) ja ehkä myös v. 1626 mainittu

Eske Mileke, jota J. pitää ilmeisenä ruotsalaisena, ovat saattaneet olla suomalaisia. On todennäköistä, että myös Suomen kanssa kiinteässä kosketuksessa olleen Padi-sen luostarin alueella Virossa oli suomenkielisiäkin asukkaita ruotsalaisten rinnalla, vaikka J. tätä käsitellessään ei mainitse suomalaisia (s. 212—215). Pakrilta ei mainita suomalaisia (J. s. 224—27), mutta useita sikäläisiäkin henkilönnimiä voisi pitää yhtä hyvin suomalaisina kuin ruotsalaisinakin; samoin on laita Kurksin, missä esim. v. 1562 esiintyy nimi *Heike* (vrt. suom. *Heikki*) *Jurgen* (s. 227), Riguldin Pöiakulan (ruots. *Pai-bi*) vanhojen nimimuotojen (*Pou*, *Poyo*, *Poyeby*) perusteella J. viittaa vertailun vuoksi suomalaiseen paikannimeen *Pohja* (ruots. *Pejo*, s. 247). Yksinpä Ridalan rannikolla v. 1565 tavattujen *Danske Mick* ja *Laur*-nimisten henkilöiden J. arvelee kenties olleen suomalaisia (s. 273), Vormsissa kertoo kansanperinne »suomalaisista kalastajamökeistä (?)» (s. 276), Hiidenmaalla (mihin vielä jäljempänä palaamme) on *Soonlepa*, saks. *Sonlep*, mikä nimi on vielä v. 1453 muodossa *Somelepis* (= *Suomen loppu*, raja, niinkuin J. s. 124 uskottavasti selittää), Sörven Torgussakin (siis Saarenmaan eteläkärjessä) on v. 1617 allekirjoittaneen arvelun mukaan todennäköisesti suomalaiseen viittaava nimi *Tonnies Vinne* (J. s. 303).

Olemme näin tehneet tiivistelmän J.:in teoksen suomalaisia koskevan aineksen olennaisimmasta osasta. Ainesta ei ole paljon, valitettavasti se ei ole myöskään tyhjentävä eikä täydellinen (tekijän pääteemanahan on ruotsalaisen asutuksen tutkiminen) eikä aina varsin luotettavakaan, mutta se antaa silttenkin jonkinlaisen yleiskuvan suomenkielisten muuttoliikkeestä, joka kehittyi Virossa rinnan Suomen ruotsinkielisten muuttoliikkeen kanssa 1200—1600-luvuille asti. Olihan Virossa Ruotsin vallan aikana myös sisämaassa suomalaista asutusta (esim. 1600-luvulla sotilassiirtokunnat Pölsamaalla, Tarton lähistöllä ym.), mutta niitä emme nyt pidä silmällä. Ne olivat lyhytikäisiä.

Suomalaiset nimet ovat usein kirjoittajien viron-tamia, ruotsintamia tai peräti saksantamia, niin että nimistön perusteella tehtynä kuva Viron rannikon suomalaisista olisi epäilemättä paljon hatarampi kuin se todellisuudessa oli. Erästä seikkaa tahtoisin erityisesti tähdentää. Johansen käsittelee ruotsalaisina kaikkia nimiä, joissa on osana »Ruotsi» tai »ruotsalainen». Jokaisen *Rootsi*-nimisen talon tai kylän asukas ja ruotsalaiseksi mainittu henkilö tuskin kuitenkaan on puhunut ruotsin kieltä. Saattaa olettaa, että ainakin ennen Pohjois-Viron liittämistä Ruotsiin Virossa voitiin nimittää ruotsalaisiksi ei vain Suomen ruotsalaisia, vaan myös sieltä tulleita suomalaisia, koska ne olivat tulleet Ruotsin valtakunnan alueelta. Samaa tapaa noudatettiin myös Venäjän Karjalassa, missä suomalaisia Ruotsin valtakuntaan kuuluvina nimettiin ruotsalaisiksi; niinhän ennen Venäjälläkin nimitettiin yleensä »saksalaisiksi» (nemets) muidenkin kansojen jäseniä, jotka tulivat saksalaisen kulttuurin alueelta, esim. Baltiasta tulleita virolaisia ja lättläisiäkin, samoin kutsuttiin Venäjältä Bausken seudulle Kuurinmaalle asettuneita vatjalaisia kreevineiksi (so. venäläisiksi) heidän lähtömaansa mukaan. Ei siis ole ollenkaan varmaa, että sellaisten nimien taakse peittyvät henkilöt aina ehdottomasti olisivat olleet ruotsalaisia kuten esim. Viru-Nigulan Kokarannalla *Rotzi Jurgenn* v. 1591 (J. s. 150), Jöelähtmen Neemellä *Rotze Jörgen Peter* v. 1693—94 (s. 165), Pyynsissä *Rotz-Jacko-Simo-Bert* v. 1689 (J. olettaa, että nimen perusteella talon omistaja vielä n. 100 vuotta sitten oli ruotsalainen), v. 1726 *Rotzi Johann* (s. 183), Miidurannalla *Rotze Mats* v. 1589 (s. 184), Keilassa *Michel Rotzelen* v. 1524, *Rotze Hans* v. 1542 (s. 200), Pärispäällä v. 1586 *Erick Rotzemees* (= ruotsalainen mies, s. 159), *Rotze Thom* v. 1698 Aegnalla (s. 198), kolme *Rotzi*-nimistä taloa Orjakulla (Kassarilla) v. 1709 ja Hiidenmaan Sörrulla *Han Rotzemes* v. 1531 (s. 287) jne. Missä määrin tällaisissa tapauksissa on alkuaan ollut kysymys Suomesta tulleista

ruotsinkielisistä ja missä määrin suomenkielisiä Ruotsin kansalaisista, jää kylläkin arvoitukseksi, mutta usein ovat luultavasti kyseessä suomalaiset.

Joitakin huomautuksia Johansenin kannanottoihin on jo edempänä ohimennen esitetty. Kielitieteen kannalta J:in nimenselitykset ovat joskus sulattamattomia, toisinaan ilmeisesti virheellisiäkin. Siten ei ole esim. mitenkään ajateltavissa, että Virumaalla tavattavan *Vergin* nimen voisi asettaa *virukas* -sanana yhteyteen (s. 156), *Kokarannan* nimi Viru-Nigulassa voi tuskin olla sukulaisuussuhteessa balttilais-saksalaiseen laivannimitykseen *Kogge*, vaan se on todennäköisesti yhteydessä suomen *kokka* ja *koukka* -sanojen kanssa (vrt. v. 1513 *Kockenrande*, 1591 *Kouckuranda*, s. 150), Jörelähtmen Neemellä *Rüssi nurk* (s. 165) ei ole varmaankaan yhdistettävissä suomen *ryssä*, ruotsin *ryss(ar)* sanoihin, vaan sisältää, kuten Wieselgren on osoittanut, viron sanan (*jää*)*rüsi*; *Kiwineckj Matz* vanhassa Turinäsissä v. 1579 (s. 173) ei liity mitenkään vedessä elävään *näkkiin*, niinkuin J. olettaa, vaan on sama kuin viron murteissa (ks. Wiedemannin sanak.) *kivinäkal* ja *kivinäkk* 'kivenhakkaaja'; *salu* ei ole *salk* -sanana genetiivi (vrt. s. 209 viimeinen rivi ja 165). Ihasalun yhteydessä käsiteltyt muinaiset nimimuodot *Janeselke*, *Jenniszholme* eivät voi etymologisesti olla yhtä *Ihasalun* kanssa (s. 164), vaan tässä on kysymys eri nimistä (*Jänesselkä*, suomalaisperäinen *Jänis*-holm, vrt. myös Wieselgrenin paikannimitutkimusta). Harju-Madisen *Langakylän* v. 1885 mainituista paikannimistä *Tarnudi*, *Malsa*, *Langako*, *Lilltse*, *Karbla* (s. 210) eivät voi paljonkaan todistaa silloisen ruotsalais-asutuksen puolesta, sillä päinvastoin kuin J. olettaa, on enemmistö näistä selitettävissä viron kielen avulla. Viherpalun *Kibrun*, Viron ruotsin *Kivra* -muodon vertaamiseksi Tartumaan Vesnerin *Kobratu* -nimeen (s. 230) ei ole perustetta, suomen kielessä ei ole *härkä* -sanasta genetiiviä *härken* (s. 262!), *Huldenickh* -nimeä (s. 298) ei ole ilman muuta mahdollista selittää hylkeenpyytä-

jäksi (vir. *hülgenik*), vanhaa läänemaalaista henkilönnimeä *Lulle* (luultavasti = *Lälli*) ei voi yhdistää nykyiseen *Lällu* -nimeen (s. 272), nimimuotoa *Cataka* (= *Kadaka*) ei voi pitää suomalaisperäisenä *ta*-tavun vuoksi (s. 191), varsinkin kun sanan loppuosa on selvästi virolainen (vrt. suom. *kataja*), virolaisen tutkijan Nurmekunnan etunimi ei ole Peet (ks. luettelo), vaan Pent jne. Johansenin teoksen kielitieteellistä osaa vastaan siis voi tehdä useitakin huomautuksia. Mutta teoksen kokonaisarvoa se ei voi merkitsevästi alentaa, koska J:in teos on ensi sijassa historiallinen tutkimus. Ja sellaisena se on runsaasti probleemeja sisältävä kirja. Yksinpä liiviläisten ja Viron rannikon ruotsalaisalueiden suhde tulee kirjassa sivumennen esille (vrt. s. 264 ja 312 Kuurinmaan liiviläisrannikolla esiintyviä *Ruotš* -nimiä). Tämän johdosta kiinnittäisin huomiota siihen, että v. 1565 Viherpalussa esiintyvän nimen *Knasse Hans* alkuosa muistuttaa liivin sanaa *knaš* 'kainis' (s. 230) — jos sille ei muuta selitystä löydetä — ja että Länsi-Viron ruotsalaisalueilla on vielä pari muutakin mahdollisesti liiviläisiin viittaavaa nimeä.

Johansen ei ole, ikävä kyllä, ottanut tarkemmin huomioon virolaisten kielitutkijain rannikkomurteita koskevia mielipiteitä, mikä olisi auttanut häntä paremmin suunnistautumaan myös historiallisen nimiaineiston käsittelyssä. Kysymys on siitä, mihin päin Suomea viittaa se suomalaisperäinen murre, jota nykyiset pohjoisrannikon asukkaat puhuvat. J. pitää suomalaisten lähtökohtana varsinkin (Suomen) Karjalaa ja Viipurin ympäristöä, mutta näimme nimistössä vilahtelevan myös hämäläistä ainesta. Rannikkomurre ei ole yhdenmukaista, niin kuin alussa jo mainittiin, mutta Kuusalun ympäristössä, missä se vielä on parhaiten säilynyt suomalaisperäisenä, on viittauksia juuri kaakkoishämäläisiin murteisiin, so. siihen Suomen etelärannikon murteeseen, joka on Viron ruotsin murteiden mahdollisena lähtökohtana olleen Uudenmaan ruotsalaismurteiden lähin naapuri idässä. M. Toomse

on osoittanut (Eesti Keele Arh. Toimetised n:o 13 s. 15—18, v. 1938), että kuusalulainen adjektiivityyppi *kipejät, lakejat, jämejät* (= *kipeät, lakeat, jämeät*), joka idässä on ollut ominainen vieläpä Kadriinan pitäjän Käsmussakin (*pimeja, jämeja*, jne.), on kaakkoishämäläisten murteiden kanssa yhteinen piirre (vrt. Artjärvi *kipejä, sitkejä*, Iitti *aukeja* jne.) ja niistä murteista lainattu (Myrskylän—Artjärven—Orimattilan—Iitin seuduilta). Lainaamista ei voi mitenkään muuten selittää kuin olettamalla, että sieltä on tapahtunut muuttoa Viron rannikolle. Samoin Toomsella on aihetta pitää Kuusalun omaperäistä monikkoa (*luomijelle = loomadele* 'eläimille', *kivijega = kividega* jne.) etelähämäläisistä murteista lainattuna (mts. 22—23, 27). Vrt. myös Toomsen olettamusta Kuusalun Pärispään *keväjäl* 'keväällä' tyyppin samanlaisesta alku-perästä (mts. 8—9). Tähän mennessä ei valitettavasti ole suoritettu systemaattista vertailua Viron rannikkomurteiden ja Suomen etelärannikon murteiden välillä, mutta Toomsen niukatkin vertailuyritykset osoittavat, että etelähämäläisen murrealueen pitäisi ainakin osatekijänä tulla kysymykseen Viron pohjoisrannikon asuttamisessa, mikä onkin luonnollista, kun ottaa huomioon sen ja Viron maantieteellisen läheisyyden. Lisäksi oli eräissä Uudenmaan rannikon pitäjissä, jotka myöhemmin ovat ruotsalaistuneet, vielä 1400- ja 1500-luvulla suomenkielistä seka-asutusta, ja ne voisivat tulla kysymykseen lähtökohtana. Mm. nykyään ruotsinkielinen Pernajan pitäjä, Suomen kirjakielen isän M. Agricolan kotipitäjä, on silloin ollut vielä ainakin osaksi suomenkielinen, kuten Agricolan elämäkerran tutkijat ovat uskottavasti osoittaneet mm. hänen kielitaitonsa perusteella. Ja näidenkin alueiden suomen murre kuului epäilemättä etelähämäläisten murteiden ryhmään. Omana huomionani, jota tässä ei ole mahdollista tarkemmin perustella, voisin lisäksi mainita, että Uudellemaalle tai ainakin Länsi-Suomen alueelle, jota saattaa pitää muuttoliikkeen lähtökohtana, näyttäivät viit-

taavan useat Itä-Harjumaalla tavattavat *rla*-loppuiset nimet kuten *Tapurla* (alkumuoto *Tappurila*) ja *Kaberla* (vrt. Suomen *Tikkurila*, Johansenilla *Diskarla*-tyyppi, Lapualla *Liuharla* jne.). Tämä nimityyppi on todennäköisesti länsisuomalainen, vrt. myös Ojansuun Suomalaista paikannimityskimusta s. 209.

Virolaisen kielitieteen ansioksi on luettava myös se, että se on kiinnittänyt huomiota Hiidenmaalla esiintyviin suomalaisiin kieliaineksiin ja näin ollen myös po. muuttoliikkeen mahdollisuuteen Hiidenmaalla. P. Ariste on väitöskirjassaan Hiiumurrete häälikud (v. 1940) s. 18, 50 kiinnittänyt huomiota omaperäisiin hiidenmaalaisiin murremuotoihin *naur* (suom. *nauris*), *muistama* 'möstma' (vrt. suom. *muistaa*; mutta tämä sana esiintyy jo murteeltaan luoteisvirolaisella Wanradt-Koellilla v. 1535 ja saattaa olla ikivanha virolainen murremuoto) sekä erityisesti s. 268—69 Reigin-Emasten passiivimuotoihin *kutsuda* 'kutsutaan', *tehta* 'tehdään' jne. (vrt. vir. *kutsutakse, tehakse* jne.). Ariste puhuu sen johdosta erityisesti Turun ympäristön suomalaisvaikutteista Hiidenmaan kulttuurissa, mutta lopuksi (s. 269) hän sittenkään ei ole päätenyt vakaumukseen, että tämänlaatuiset suomalaisuudet »olis saatu Suomesta». Hän ehkä arvelee niiden jotenkin muuttoliikkeen mukana tulleen Pohjois-Viron itäpuolisilta rannikkomurrealueilta.¹ Mutta kun täälläkin suomalaisuudet esiintyvät alkuaan ruotsalaisen asutuksen alueella tai sen lähinaapuruuudessa, saattaa kyllä täällä kuten Tallinnan itäpuolella sijaitsevilla alueilla olla kyseessä suoranaisten suomalaisten muutto Suomesta (vrt. ylempänä mainittua paikannimeä *Somelepis*, josta kehittyneen nimen *Soonlepa* Ariste on kylläkin selittänyt toisin, mutta väärin, ks. Hiium.h. s. 210) likimain samoilta paikoilta Uudeltamaalta, Etelä-Hämeestä (tai Etelä-Karjalasta), mistä ruotsalaiset ovat muuttaneet. Lihulan *Pivaroots* (*Pivarotz* jne.) -nimeä selittäessään J. on itsekin viitannut (s. 292) Uudellemaalla v. 1588 esiintyne-

¹ Vrt. myös KETTUNEN Vir. 1940, s. 94.

seen paikannimeen *Piwanittu* (allekirjoittaneen arvelun mukaan voitaisiin verrata jopa Suomessa esiintyvään nimeen *Ruotsinpyhtää*). Hiidenmaan asutusolojen kannalta herättää huomiota erityisesti Reigin »uusi sata-ma *Pylayasari*», joka mainitaan jo v. 1254 siihen aikaan vielä melkein asumattomalla Hiidenmaan saarella, vanha kauppapaikka, joka toistuvasti esiintyy J:in teoksessa (s. 119, 125, 279) ja jossa hän arvelee aina olleen virolaista asutusta. Mutta nimi *Pylayasari*, joka muuten ei ole mitään muuta kuin *Pihlajasari* (J:in mukaan Reigissä on nykyäänkin *Pihla*-niminen kylä), on todennäköisesti suomalaisperäinen: puhumattakaan sanan loppu-*i*-stä, joka 1200-luvun keskiaikailla olisi voinut olla murteittain vielä säilyneenä viron kielen alueellakin, on *ja*-tavu (viron *ka*-päätteen asemesta, vrt. *pihlakas*) aivan epäilyttävästi suomalaisvoittoinen. Mainitusta Aristen teoksesta emme löydä sanan vastinetta semmoisista kohdista, joissa se voisi esiintyä. On mahdollista, että *pihlaja(s)* oli tuttu Hiidenmaan virolaistenkin kansankielessä, mutta ei ole todennäköistä, että se sielläkään voisi selittyä muuna kuin suomen kielen lainana tällä pohjoisvirolaisella murrealueella. Eräässä toisessa samantyyppisessä sanassa on Hiidenmaan vanhojen kielessä joka tapauksessa esiintynyt *-ja(s)*, vrt. *jalajas* 'jalakas' (Ariste mts. 183), joka tietenkin voisi olla suomalaisperäinen (suomessa on kuitenkin myöhemmin yleistynyt muoto *jalava*). Reigiläinen nimi *Pihlajasari* — jos se on suomalaisperäinen, mikä ei ole ehdottoman varmaa — voisi olla todisteena siitä, että jo 1200-luvulla Hiidenmaan ensimmäisten asujainten joukossa oli suomalaisia, ts. aikana, jolloin laajempi Viron rannikkojen asuttaminen Suomesta käsin tuskin vielä oli alkanut.

Kun jo huomautettiin, että J. ei mainitse kielentutkijain kannanottoja, voisi myös lisätä, että ainakin H. Ojansuun teoksessa Suomen kielen tutkimuksen työmaalta s.

101—107 esitetyt johtopäätökset Viron ja Suomen etelärannikon suhteista, joskin ne monin paikoin nyt ovat vanhentuneet, olisi pitänyt mainita. Siellä on mm. *Est*-alkuisten nimien luettelo, josta näkyy, että niitä on ollut runsaasti Uudenmaan rannikon läheisyydessä, Viroon suuntautuneen ruotsalaisen muuttoliikkeen kanta-alueella.

Johansenin teoksen kanssa samaan aikaan ilmestynyt P. Wieselgrenin laaja teos *Ortnamn och bebyggelse i Estlands forna och hittillsvarande svenskskygder* (Itä-Harjumaan ja Naissaaren osa, 1951, 383 s.) käsittelee samoin kuin Johanseninkin teos pääasiallisesti ruotsalaisia nimiä ja ruotsalaista asutusta, mutta antaa systemaattisen yleiskatsauksen tämän alueen koko nimistöön, myös sukunimiin, virolais- ja suomalaisperäiset mukaan luettuina. Jo aineskokoelmana tämä teos on mielenkiintoinen, mutta myös nimien selitysten (yksinkertaisissa tapauksissa ne on annettu ruotsinkielisinä nimikäännöksinä) on syytä olettaa olevan pääosaltaan onnistuneita, varsinkin kun ottaa huomioon kiinteän yhteyden, joka tekijällä on ollut viron ja suomen kielen tutkijoihin.¹ Tekijällä on yleensä tapana olla hyvin varovainen ja vaikeaselitteisten nimien kohdalla pidättyä tekemästä johtopäätöistä joidenkin omien selitysvarianttensa hyväksi. Wieselgrenin tutkimia alue on huomattavasti ahtaampi kuin Johansenin, mutta sen nimistö on käyty läpi paljon tarkemmin ja varustettu yksityiskohtaisemmillä selityksillä. Useat Johansenin selittämät nimet Wieselgren selittää toisin (vrt. esim. *Aegna*, *Aigna* nimien suomenkieliset selitykset s. 166, *Aksi*-saaren nimi mahdollisesti yhdistettynä suom. *haaksi* sanaan s. 233 jne.). Wieselgrenin teoksen loppuluettelosta voimme helposti löytää suomalaisperäisiä nimiä (vrt. esim. *Esku*-niminen talo; 7 *Eigi*-nimistä taloa, vrt. suom. *Heikki*, ja monia *Heigi*-nimiä; *Härgi* sadam, ? vrt. suom. yhdys-sanaa *härkisatama*; *Hülliva soo* tai *suo* 'hyl-

¹ Mukaan luettuna allekirjoittanut, jonka enimmäkseen suullisesti antamien selitysten selostuksissa on, ikävä kyllä, joskus painovirheitä ja väärinkäsityksiä, koska minulla ei ole ollut tilaisuutta kokonaan lukea teoksen korjausvedosta.

lyvä suo'; *Karnapi* rand; *Kügapõllu* t., vrt. suom. *kiikka* 'kiik'; *Koistu*, vrt. suom. *Koivisto*; *Kummel*, *Kumbli saar* jne., jonka pitäisi olla sama kuin suomen sana *kumpula* 'pieni kumpu', vaikka W. on löytänyt sille myös ruotsalaisen selityksen; *Lohknase*; *Pandju saar*; *Umaliste*, vrt. suom. *humalisto*, ym.). Suomalaisien nimien osuus on pienempi kuin odottaisi rannikkomurteiden voimakasta suomalaisperäisyyttä ajatellen. Suomalaisen ääntämyksen jälkiä (*Odi pro Oti*, *Seba pro Sepa* ym.) tapaa nimissä tietenkin useasti, myös niissä lukuisissa nimissä, jotka on jätetty luettelosta pois helpposelitteisyytensä vuoksi. Sitä probleemia, joka allekirjoittanutta erityisesti kiinnostaa, nimittäin kysymystä siitä, onko suomalaisen muuttoliikkeen lähtökohta sijainnut Uudenmaan, Etelä-Hämeen tai Karjalan alueella Suomenlahden pohjoisrannikolla, ei Wieselgreninkään aineiston avulla voi ratkaista, vaikka se nykyisten mahdollisuuksien mukaan onkin oman alueensa osalta tyhjentävä. Siihen tämä aineisto on kaikesta huolimatta riittämätön ja liian kaavamaisesti yleissuomalaista, vailla selviä murmerkkejä. *Puernieme* sekä muut *Puer*-alkuiset Pärispäällä tavattavat nimet voisivat olla mielenkiintoisia suoraan Etelä-

Hämeen rannikolle viittaavina, koska *Puer*-muodon voisi tulkita perustuvan suomalaisen murremuotoon *puuro* (pro *puuro*) 'puder'¹, niinkuin allekirjoittanut on tekijälle ehdottanut, vrt. W. s. 273, alahuom. 2 (*Puerne rand*, *Puerne nenäs*, *P. kehvel*, *P. kadapik* s. 274—275). Mutta tämäkään ei ole varmaa, sillä on myös muita, allekirjoittaneen mielestä tosin vähemmän todennäköisiä selitysmahdollisuuksia. Kuusalulainen sukunimi *Assikander* mm. (W:n teos s. 284) viittaa jälleen suomenkieliseen Etelä-Hämeen alueeseen, sillä se voi olla yhteydessä *Asikkalan* pitäjän nimen kanssa. Jos Viron pohjoisrannikon suomalaisen asutuksen mielenkiintoinen probleemi koko laajuudessaan — sekä historiallisen, paikannimi- että myös murremaantieteellisen aineksen valossa — tulevaisuudessa otetaan käsiteltäväksi, on sen työn tekijän syytä kiittää prof. Wieselgreniä paljon vaivaa vaatineesta aineksen keruusta sekä asutus- ja nimihistoriallisista selityksistä, joita hänen teoksensa sisältää ja jotka ovat sellaiseen työhön ryhtyvälle arvokas esityö. Samaa on sanottava myös Johansenin teoksesta, jonka tarkasteluun tämä kirjoitelma on pääosaltaan omistettu.

J. MÄGISTE

¹ Tämä *puuro* on Suomessa hyvin ahdasalainen rajoittuen vain Etelä-Hämeen lähi-naapurina olevaan Virolahden pitäjään, kuten näemme Kettusen teoksesta Suomen murteet III, A kartta n:o 18. Saman teoksen kartasta n:o 191 näemme myös, että ylempänä käsitellyn kuusalulaisen adjektiivivyyppin *kipejät* jne. *ja-*, *jä-*loppuisia vastineita on Hämeessä (kuva ei tosin ole täysin sama kuin Toomselta lainatusta aineistosta saatava). Etelä-Hämeen rannikolle viittaa varmasti sanansisäinen l Kuusalussa (ainakin yhdestä leikistä) tunnetussa sanassa *vouli*, *vauli* = suom. *vouti*, jonka suomalaista levinneisyysaluetta katso jälleen Kettusen teoksen kartoista 65 ja 66. Valitettavasti tämän tyyppisiä l:llisiä nimiä ei esiinny Johansenin enempää kuin Wieselgreninkään aineistossa, niin että meidän on sivuutettava ne vain näin alaviitteissä mainiten. Samojen *vouli*, *vauli* ym. suhteen ks. Toomse, Eesti Keel 1933 s. 5—10, varsinkin s. 7—8 ja 10. Kenties saattaa myös *-lainen*, *-läinen* -johdopäätteen tyypistymä *-len* (vrt. *Hemelen*, *Rotzelen* ylempänä esitettyssä aineistossa) viitata Etelä-Hämeeseen, jossa *-nen* on supistunut *-n:*ksi (*-läin*, *-lain*) — mikäli sitä ei ole pantava asiakirjojen laatijoiden tiliiin.